

Zorica Mršević*

Svetlana Janković**

Žene i socijalna pravda za vreme pandemije

Predmet ovog rada je poređenje između položaja tri grupe žena. Prve su vidljive tokom pandemije i prepoznate su i potpomognute sistemom mera socijalne politike, druge koje su zaposlene u zdravstveno rizičnim radnim mestima i treće koje su ostale iza njih, nevidljive.

1. Preduzetnice. Slučajevi žena u preduzetništvu pružaju primere dobijanja podrške od raznih domaćih i stranih aktera. Iz faze čekanja da nešto prođe (vanredne mere, pandemija, vakcinacija), zbog svog preduzetništva, ali i podrške sa institucionalne i privatne strane, ušli su u fazu prilagođavanja funkcionisanja u novim uslovima. Stvarne mere finansijske podrške Vlade malom i srednjem preduzetništvu u Srbiji bile su im od pomoći.

2. Žene koje rade u zdravstveno rizičnim granama. U sektorima zdravstva i socijalne zaštite žene čine 75% zaposlenih, a čine i većinu radne snage nižeg statusa - najzastupljenije su među prodavačicama i pružatelj-kama ličnih usluga, kao i među čistačicama i pomoćnim osobljem. Na granici sa poslednjom grupom angažovane su u takozvanoj svojoj ekonomiji, ili izvan bilo kakvih formalnih struktura (ulična prodaja, negovanje dece, starih i bolesnih).

3. Žene izvan svih klasnih kategorija. Sakupljačice sekundarnih sirovina koje žive u neformalnim naseljima, bez elementarne infrastrukture (priključka na vodovod, kanalizaciju, struju, organizovano odnošenje smeća i sl.), našle su se u naročito nezavidnoj situaciji posebno za vreme hladnih zimskih meseci. Za dve trećine ovih žena ograničena je mobilnost, neophodna za uličnu prodaju i skupljanje sekundarnih sirovina, što im predstavlja jedini izvor prihoda. Od početka pandemije ostale su nevidljive. Na njih se obrati nakratko pažnja jedino kada u neformalnim naseljima u kojima žive izbije požar, ili budu poplavljeni.

* Institut društvenih nauka, Beograd

** Centar za podsticanje dijaloga i tolerancije, Čačak

Cilj rada: ukazivanje na rodne aspekte pandemija, kao i da se patrijarhalni sistem ugnjetavanja i složene metode isključivanja različitih grupa ljudi zasnivaju i na polu. Cilj rada je i da identifikuje linije isključivanja koje idu među pomenute tri grupe žena i njihove mogućnosti da se bore za poboljšanje svoje situacije. Pokazaće se i da pandemija ne pogađa sve na isti način: teže pogađa one koji inače žive u ekstremnom siromaštvu, žene posebno koje su u okolnostima pandemije postale još izolovanije i obespravljenije.

Teorijski okvir

Teorija roda je osnov uočavanja pretnji pandemije da poništi napredak koji je u poslednje dve dekade ostvaren u borbi protiv siromaštva i rodne neravnopravnosti, kao i da ukaže na vrste tih pretnji. Zato je neophodno da posledice pandemije budu vidljive u svim oblastima društva i kroz sve aspekte analize, uključujući i rodnu. Svi koji žive i rade na marginama društva, a većina njih su žene, izloženi su najvećem riziku od zaraze i umnoženih životnih teškoća.

Sagledavanje pandemije sa stanovišta *teorije ljudske bezbednosti* nužno sadrži pogled kroz sočiva rodne ravnopravnosti. Dve su osnovne kategorije pretnji ljudskim pravima žena: prvi su ugoženi društveno-ekonomski odnosi (uglavnom sadrže eroziju rodne ravnopravnosti), drugi je intenzivirano rodno zasnovanog nasilja. Fokus je na neophodnosti zaštite od rodno zasnovanog nasilja, ženskim ljudskim pravima, odgovorima institucija, solidarnosti, bezbednosti i dobroj komunikaciji. Društveni pritisci i pandemijski procesi imaju tendenciju da ograniče kapacitet žena da u potpunosti učestvuju i prihvate prednost novih prilika posle pandemije.

Hipoteze: Ekonomski pad u toku pandemije doveo je do porasta nejednakosti. Istorija nam govori da globalna kriza može interese žena gurnuti na margine političkih interesa. Najveći teret pandemije COVID-19 nosili su zaposleni na zdravstveno rizičnim radnim mestima.

Pandemija COVID-19 nije samo osvetlila strukturne nejednakosti i diskriminaciju u našem društvu već ih je učinila još gorim kod nas, u Evropi i šire.

Neophodno je analizirati pandemiju kroz jezik ljudskih prava žena, posebno onih višestruko marginalizovanih, imajući na umu da će, ako se

ovaj aspekt zanemari sada, nastaviti da nedostaje u merama svih nivoa i vrsta dizajniranih da ublaže posledice pandemije.

Solidarnost nam je neophodna, pogotovo u vreme ekonomske krize koja najviše pogađa najslabije: ljudi koji su već marginalizovani padaju u još težu situaciju.

Nije samo virus, već je i diskriminacija mutirala i nove varijante su se razvile tokom pandemije. Javljaju se novi oblici nejednakosti i diskriminacije posebno u pristupu zdravstvenoj zaštiti i vakcinacijama, pored onih već tradicionalno postojećih na tržištu rada.

Ova kriza nam nudi jedinstvenu priliku da stvorimo inkluzivnija i ravnopravnija društva.

Metod i izvori podataka: Osnovni metod je *desk research* baziran na online dostupnim radovima iz oblasti teorija roda i teorije inkluzivne bezbednosti, kao i stavovi međunarodnih organizacija, analize, polemike, prezentacije istraživačkih rezultata, medijski izveštaji i komentari u oblasti rodnih aspekata pandemije.

Zaključci

Nijedan segment društva više neće biti kao nekada zato treba da razmislimo o tipu sveta u kojem želimo da živimo, svetu bez drastičnih društvenih nejednakosti, i svakako bez rodno zasnovanog nasilja, gde su ljudi i solidarnost prioriteta nad kapitalom i korporativnim interesima. Fokus napora u pandemijsko vreme mora biti na borbi protiv virusa sa stanovišta orijentisanog na ljudsku bezbednost, posmatrano kroz rodna sočiva.

Društveno sigurniji i pravedniji svet je moguća budućnost nakon pandemijske krize samo ako naša trenutna vizija budućnosti neizbežno sadrži ugrađeni rodni aspekt transformacije. Svet kome težimo treba da sadrži poboljšanu sliku rodnih uloga, posebno u ekonomskom i socijalnom kontekstu. Uključivanje žena u formalne, legalne strukture zapošljavanja jedan je od neophodnih uslova za bolju ekonomiju obojenu svakodnevnim pragmatizmom, solidarnošću, istrajnošću, borbom i empatijom, što je put do rodne ravnopravnosti.

Potrebno je da vlade i u uslovima pandemije vode politiku koja podstiče čovekove osnovne životne aktivnosti: rad, obrazovanje, istraživanje, kulturu, i društveno-politički život bez kojeg je društvena zajednica osuđena na samouništenje.

Pred nama je jedan veliki test. Pored dezinfekcije ruku i prostora, vreme je i za dezinfekciju odnosa, pojmova, vrednosti, strategija, pa i

samih misli. Žene i muškarci zaslužuju bolje. Bolje nasleđe mora biti ostavljeno generacijama koje dolaze.

Slučaj Srbije može se smatrati ilustrativnim primerom za druge delove regiona i šire, pružajući opšte primenljive odgovore i smernice u kritičkoj analizi položaja različitih grupa žena, različito pogođenih pandemijom i merama protiv nje.

Ključne reči: Žene u pandemiji COVID-19, tri grupe žena Srbije, preduzetnice, zdravstvene radnice, sakupljačice sekundarnih sirovina, ostavljanje boljeg nasleđa.